

A KÖZÖSSÉGI SZELLEM A MAI PARASZTSÁGBAN

Irta: VERES PÉTER

A magyar parasztságról az utóbbi időben a könyvek, és mindenféle irások áradata jelent meg. A polgárság, ugyszintén az itt még mindig élő, sőt hatalmas nemesi és bürokrata rétegek kimerültek politikában, művészetben, irodalomban egyaránt. Szellemi vezetőiknek nincs mondanivalójuk a saját osztályukról, hacsak egyöntetűen azt nem mondják, hogy: „Meggzámáltattál...” mint gr. Bánffy Miklós egy regényeimben az arisztokráciáról. Önként lemondani az életről azonban csak egyes emberek szoktak: osztályok nem. Ellenben védekeznek, ahogyan tudnak. Menekülnek olyan rétegek mögé, amelyeknek életigényei, életereje még frissebb, éppen ezért szellemi expanzióra még van lehetőség. Itt nálunk igazi kispolgárság alig van, tehát a parasztság az az osztály, amely felé a szellemi és politikai uralmi érdeklődés fordulhat. A parasztságnak nincs még határozott osztálytudata, sem egységes világszemlélete, még kevésbé politikai szervezetei, tehát lehetséges vele egyesülni, anélkül, hogy saját, uralmi, vezetői szerepüket pontosan tisztázni kellene.

A parasztságról megjelent irások éppen ezért nélkülözik a társadalomtudományi és világnézeti távlatot. Akik irnak róla, ezt nem adhatnak, mert nekik síncs. Akik nem lelik a saját helyüket ebben a világban (transcedens összefüggések kutatása) és ebben a társadalomban, (osztályok tagadása) azok a mások helyét sem tudhatják meghatározni.

Jellemző a zűrzavarra, hogy minden világnézet embere a saját világnézetét írja bele a parasztba. A klerikális kiemeli jámbor vallásosságát, az isteni és emberi gondviselésbe való belenyugvását, a konzervatív az ősi családi és emberi, főleg tulajdonjogi érényeit és politikai közömbösségét hangsúlyozza, az új nacionalista meg a bicskázásban vagy a háborúban való virtuskodásában látja legfőbb jellemzőit. A polgár szerint a paraszt igazi polgár, önmagában álló egyén, tiszta üzleti-materialista szemlélettel, józan takarékossgal, szorgalommal, mások vagyónának és életmódjának és respektálásával. Az ur szerint pedig a magyar paraszt igazi uri fajta: méltóságos, bölcs, higgadt, fölényes, kiegyensúlyozott, mint amilyenek az igazi urak vagy amilyenek szeretnének lenni. S végül mi kollektivisták és egyes radikális polgári gondolkodók (szegedi fiatalok) találunk benne kollektív hajlamokat és tendenciákat is.

Mindenkinek igaza van. A paraszt ma nem *egy* osztály, mint volt hajdan a jobbágyság korában, hanem *maga az a nagy nép-nyersanyag*, amelyből az osztályok formálódnak. Atomisztikusan tagozódott, nemcsak az egyszerű termelési és tulajdonjogi rétegződések szerint, hanem tájról-tájra, sőt faluról-falura más-más szint és jellegzetességet kapnak az egyes csoportok a termelés mód fejlődési szakaszának és az evvel összefüggő politikai és szellemi uralmi forma és befolyás mértékének megfelelőleg. Konkrété: A paraszt ugyan három fő rétegre: a zsiros-, közép- és szegény-parasztra oszlik, de ezek megint tovább bomlanak. Lényegesen más a párhordas szegényember, mint az uradalmi cseléd, más a falusi, amint a kisvárosi napszámos, más a kubikos és megint más a szintén közösen dolgozó sőt kommunisztikusan étkező hevesi és borsodi sommás, pedig földmunkás mindakettő. Ugyancsak nagy különbségek vannak a városok körül élő, termeléssel és kereskedelemmel egyformán foglalkozó kisbirtokos és a szikes földeken éjt-napot eggyétevő kisbérlok között. De más a hevesi dinnyés, más a csiki borvizes székegy, a felvidéki meszes fuvaros és így tovább. Még a zsiros parasztok is, akikben pedig leghatá-

rozottabb az osztálytudat és az uralmi szolidaritás, két nagy, pontosan megkülönböztethető típusra, oszlanak. Az egyik a polgárosodo kupecparaszt, a másik a konzervatív basa-paraszt. Az előbbi aljas üzleti-polgári (nincs benne humanista gátlás és kereskedői szolidaritás), a másik patriarchális-zsarnoki szemlélettel.

De más sikon is sok arcot mutat a paraszt, ha romantikus módon egységnek vesszük és nem osztályszemmel nézzük. Mint az a réteg, amelyet a történelem folyamán mindig csak meghódítottak, de maga nem volt történelemalkotó tényező, legfeljebb csak passzív értelemben — minden politikai és szellemi kísérletet végigszenvedett. Ha muszáj volt katolikussá lett, ha muszáj volt görög-keletivé, mégcsak protestáns se mindenütt a maga jószántából lett, bár feltehető, hogy a reformáció ugyanaz volt neki abban az időben, mint ma a szocializmus: felszabadulás a testi és lelki elnyomás alól. Csakhogy néhol nem várták meg és nem kérdezték meg, hogy akar-e önként protestánsná lenni. És mert soha sem lett teljes jogú tagja a társadalomnak, egyetlen szellemi és politikai mozgalmat sem tett egészen a magáévá, éppen ezért a szemlélete nem is fejlődhetett szervesen a fölötte uralkodó rétegek szemléletével s nem vehette át azonnal és egészen azok változásait. Természetesen azért is, mert a termelési módja nagyjából változatlan maradt. Pl. jellemző, hogy) ma már kénytelen-kelletlen megismerkedett az üzleti-polgári szellemmel, de a technikával és ami ennek az előfeltétele, a természettudományos gondolkodással alig jutott még csak felületes ismeretségig is el.

De bizonyos az, hogy mindenből ragadt rá valami s néhol és néha olyan erővel, hogy felületesen nézve az igazi arcának látszik. Ahol például a feudalizmus érintetlenül uralkodott majdnem egy évezreden át, szóval az ország északi és nyugati részén, ahova sem a török, sem a reformáció, sem a Dózsa, sem a Thököly-Rákóczi-forradalom nem jutott el, ott a szolgaságot elfogadták, mint egyedüli életformát és hozzáidomultak szellemileg is. Az életösztön kényszerítette őket az uralmi forma elfogadására, de ugyancsak arra is, hogy ezt a formát természetesnek és változhatatlannak higgyék. Ezek nélkül a mindennapi illúziók nélkül képtelenek lettek volna a mindennap terheit, a természet mostohaságát és a hűbérurak zsarnokságát elviselni és képtelenek lettek volna dolgozni, örülni és szaporodni. Az elnyomás tudata, ha eleven, megkeseríti az ember mindennapját s olyan feszültséget teremt, amelyben élni lehetetlen: vagy ki kell robbannia, felszabadulni, vagy pótlékot kell keresni. Ahol nem tudott kirobbanni és az egész társadalom változásával magasabb fokra vetődni, mint ahogy történt a nyugati államok egy részében, ahol a parasztforradalmak után egy ugrással a polgárosodás útjára lépett, — tehát nálunk is, ilyen pótlékokat kellett teremtenie. Így ősi kollektív ösztöneit vallási közösségekben, templomban, bucsujárásban, egyéni öndokumentációját pedig kocsmái és faluvégi verekedésekben élte ki. Ahogyan a növényi vegetáció az árnyékban vagy más nyomás alatt elhajlik, elkorcsul vagy színét veszti, de ha jó talajban van, nem pusztul el, éppúgy az ember is a jó földön, a háborúktól védett zugokban vagy általában a hosszabb békés: korszakokban élt, vegetált, terjeszkedett, ahogy tudott. Katholicizmusa, konzervativizmusa, babonái, sunyisága, szolgalelkűsége és minden tulajdonsága, ami ma hátrányára van a többi osztályokkal folytatott harcban és az egyéni érvényesülésben, akkor szükségszerűen fejlődött ki benne, mint az élet egyetlen feltétele. A keleteurópai parasztság s közte a magyar éppúgy lett keresztény, mint a nyugatázsiai mohamedán: erőszakos térítés következtében, tehát nem a lényegét fogta fel a vallásoknak, hanem a leigázó

külsőségeit: a ritust és a fegyelmet. Most ennek a szellemisége egyik komoly akadálya annak, hogy a vallásos előítéletektől már megszabadult uralkodó osztályokkal megmérkőzhessen.

Közben, persze, a haladóvilág újabb termelési és ennek nyomán gondolkozási formái is behatoltak hozzá. A késő-középkori városi polgárság formalizmusa, a 19. században a nacionalizmus, majd a polgári liberalizmus s legujabban a szocializmus mind-mind lelerakták csirasejtjeiket a parasztság közé. S ami ezekből akár termelési és tulajdonviszonyi, akár jogi-politikai változások következtében érdekelte, az meg is ragadt benne. Ugy, hogy ma a parasztság tudata egy teljesen zürzavaros kép a világról. Nemcsak az egyes egyének világképében vannak különbségek, hanem tájak és foglalkozási rétegek szerint is változik az új és régi hitek mélysége és hatóereje. Sőt vannak itt-ott kicsiny szigetek, sokszor csak faluk, tanyak, néhol csak pár ucca vagy falurész, ahol sajátos, ősi parasztságukat őrzik. Ezek a helyek azok, amelyeken a polgári falukutatók legjobban találják magukat. A legtöbbben nem is veszik figyelembe, hogy az, amit, mint paraszti bámulnak, az nem is igazi paraszti, hanem késő-középkori polgári kulturmaradvány. Merthogy mi az igazi paraszti, az először is nehéz, majdnem eldönthetetlen kérdés, hiszen a hűbériség idején is volt az osztályok között szellemi kölcsönhatás, másodsor pedig koronként változik a parasztság külső képe, életstílusa, életritmusa is. Szerintem, például csak az az igazán paraszti, amely egy adott táj és termelési forma mellett egészséges és fejlődésképes, minden kulturjelenséget önmagához és szükségleteihez idomít. A merev visszautasítás már beteg jelenség. Hogy konkrét példával világítsam meg: egy tiszántuli-falu parasztsága annak ellenére, hogy társadalmi életében, termelésmódjában, szokásaiban fokozatosan kulturformákat vesz fel, még inkább lehet paraszti, mint annak a dunántuli vagy felvidéki falunak a népe, amely cifra ősi ruhában jár, termelő módja ősi, de egykézik, selyemharisnyát húz a bokorugró szoknya alá, olcsó ékszerekkel rakja teli magát, a képét festi, egyáltalán a mai polgári élet külsőségeit utánozza. Mert ennek nincs sajátos paraszti osztálytudata, sajátos paraszti világnézete, míg amannak van, bárha az is állandó bomlásban van. Az alföldi saját életforma, amaz csak uraságoktól levetett stílus. Mert a történelem folyamán a mindig lázadó alföldi parasztság saját formákat teremthetett, amaz pedig szolgaságában teljesen alkalmazkodni kényszerült.

*

Bennünket most különösképpen az érdekel, hogy ebben a szemléleti zürzavarban, a részben beszűrődött, idegen, részben az életformából természetesen fejlődött tudatelemekben, tudatmaradványokban mennyi még a kollektív. Mennyi az ősi kollektív és mennyi az új, a tudatos, a szocialista-kollektív elem.

És itt mindjárt kitűnik, hogy a parasztság mennyire osztályokra szakadozott ma már. A szabad kisbirtokos parasztság termelőmódjának, tulajdonjogi helyzetének megfelelőleg elveszti kollektív kapcsolatait és felveszi a polgári individualista szemléletet, a tényleges földmunkásság közös munkamódszereinek megfelelőleg bár nem tudatos, de hatékony közösségi szellemben él, míg az uradalmi cselédség szolgál-ideológiája változatlanul hűbéries. Ugyanezek szerint a fokozatok szerint él még benne az ősi kollektívizmusból is itt-ott valami. Jellemző, hogy az ősi kollektívizmus két formáját szintén az életformának megfelelőleg, más-más rétegek őrzik. Mert amennyire más volt az ősi vadász-halász népek

kommunistikus kollektívizmusa, mint az igazi földmives telepek agrárdemokrata kollektívizmusa, annyira más ma is az igazi földmunkás csoportok kollektívizmusa és más a kisbirtokosok bérlőszövetkezeteinek, legelőközösségeinek a kollektívizmusa. Előbbiben *szükségképpen* van közösségi szellem, közösségi felelősségérzet, munkásbecsület, társadalmi értékrendszer, utóbbiban még az agrárdemokrata szellem is kiveszőben. Még vannak közös legelők, közös erdők, tagosítatlan jobbágytelkek szinte az egész országban, amelyeknek össze kellene hozni közös ügyek körül a szabad parasztokat. De nincsen már közösségi szellem. A közbirtokosságok falusi zsiros-paraszt-klikkek kezében vannak, jóba az állami végrehajtó hatalommal, az ősi, természetes demokrácia kiveszőben s így a tagok visszahúzódnak, magukra hagyják a klikkvezéréket, akik így azt csinálnak, amit akarnak, illetve, amit a községi, járási vagy megyei urak akarnak.

De az ősi politikai faluközösségek — a községek — is erre a sorsra jutnak. Csak itt-ott, egészen kicsi falvakban ügye még mindenkinek a „község” ügye, csak itt érdekkel mindenkit, hogy kik a bírók, esküdtek s hogy mit csinálnak. A legtöbb helyen, különösen a nagyobb községekben és a mezői városokban a község ügye már nem községi ügy, hanem politikai. Pártok vannak, amelyek világnézeteket képviselnek és a szó ős értelemben vett kommunális szellem kiveszőben.

Természetesen a közösségi szellem itt sem vész el teljesen, hanem más síkon, magasabb fokon jelenik meg. Ahogyan a kicsi falvakban s általában az elmaradottabb vidékeken a még ma is élénk egyházi, községi, közbirtokossági közösségekben élük ki a parasztok társas ösztöneiket, úgy a nagyobb falvakban és mezővárosokban egyesületekbe, olvasókörökbe, szövetkezetekbe, politikai pártokba tömörülnek. Persze itt már nem csupán társas ösztöneik kiélésére, hanem osztályérdekeik védelmére is. Az a különbség csak, hogy amíg az előbbi helyeken, ahol nincs pontos osztálytagozódás, a gazdasági érdek és a társas ösztönök egy síkon, a községi-, egyházi és közbirtokossági ügyekben találkoznak, itt már osztályokra tagozódva jelennek meg ugyanezek a funkciók és szükségletek. A tőkés termelési rend felbontotta a jobbágy-paraszi osztályt, egyik részéből kispolgárt, szabad parasztot, másik részéből mezőgazdasági bér-munkást csinált. Ennek megfelelőleg életformájában is elvált a két réteg. A földmunkásságot visszavetette az ősből, részben rabszolgai, részben szabad vállalkozó kollektívizmusba, a polgár-parasztokat pedig **egyénekké** alakította. De a társas hajlamokat még ezekből sem **ir**thatta ki, mert azok az ember faji létében gyökereznek. A polgárrá lett parasztknál, éppen mert termelési és tulajdonviszonyaik már a tényleges közösséget lehetetlenné teszik, másodlagos szellemi formákban jelentkezik a társas ösztön. Olvasókörök, kaszinók éppúgy pótlékai az igazi közösségi életnek, mint a nemességnél és a régi polgárságnál a klubélet. Az individualista életmód természetesen kiegészítője mindig és mindenütt, a másodlagos, csak szellemi formákban jelentkező társasélet.

Mindössze két, nem jelentős réteg az, amely kiesik ebből a természetes fejlődési utból. Az egyik az uradalmi cselédség, amely jórészt szolgáideológiában él még ma is, a másik az alföldi szétszórt kis tanyákon élő középparasztság. Ezek nem igen rendelkeznek semmi közösségi öntudattal (lehetőségeik sincsenek erre.) Rengeteg sok munkával és élet-tapasztalattal pótolják a társasélet csiszoló előnyeit, mégis szemmeláthatólag lemaradnak a falusi kisbirtokosoktól éppúgy, mint a tanyai cselédek a falusi földmunkásoktól.

Amint látjuk, a szabad parasztok ősi agrárdemokrata kollektíviz-

musa egyfelől kiveszõben — ami igazi benne —, másfelõl átalakulóban polgári-uralmi, érdekképviseleti és társas szórakozási közösségi móddá. A folyamat lassú, de szemellátható és figyelemmel kísérhetõ, ha egyszer észrevettük a jeleit. Azon az uton van, hogy általános emberi értékû közösségi formából *uralmi szolidaritássá válik: egyszóval reakció.*

Más az útja a földmunkásságnak. Életmódjában, amint jeleztem, a tőkés termelési rend visszavetette lényegileg a jobbágyság elõtti korba. A jobbági korban csak részben dolgozott társasan, a hûbérurnak, részben egyéni módon termelt, önmagának. Faluközösségi kollektívizmusa átmeneti forma volt, amely agrárdemokrata jellegével összefért a hûbériséggel és az egyéni, családi termeléssel. Ma részben rabszolga módon, kényszerközösségekben (napszámosmunka), részben szabadon, önként vállalt társas munkában (szakmány-, részes- és kubikos munka) dolgozik. De amíg a rabszolgamunkának meg volt a saját ideológiája: védekezés a test kizsákmányolása ellen, a jobbágyságnak az egyéni és családi boldogulás és társas védekezés a hûbérurral szemben, addig a mai mezei bérmunkának még nincs saját tudatosult szemlélete. A múlt század végén, amikor a mezõgazdaság kapitalizálódása hirtelen megteremtette a mezõgazdasági munkásosztályt, ugyanilyen hirtelen ki is robbant az agrárszocialista mozgalomban az új helyzetnek megfelelõ új ideológia vágya. Természetesen a mozgalom jórészt kispolgári reakció volt, földosztásvágy és politikai egyénjogusági harc. Az elsõ roham után a 910-es években már megindult a letisztulás, a tényleges szocialista rétegek kialakulóban voltak, de a folyamatot a világháború megakasztotta. A világháború után jött a forradalom, de ez nem tisztázott semmit. Sõt a forradalom iránya és a parasztság óhaja egész határozottan a kispolgári-kisparaszi földosztás volt. A kollektív tendenciák csak itt-ott, elszigetelt kis csoportokban, sokszor csak egy-egy erõsebb szocialista egyéniség hatása alatt kerültek felszínre, de azok is båtortalanok és tisztázatlanok voltak. Majd jött az ellenforradalom a kispolgári demagógiával s végül jött az agrárkonjunktura az általános gazdagodási mániával, amely magával ragadta a földmunkásság százezreit. Amikor ez csõdbe jutott az 1930-32 válság-években, akkor jelentkezett az elsõ igazán szocialista irányú megmozdulás, fõleg persze az alföldi parasztságban, amely gazdaságilag és szellemileg legjobban megérett erre. A parasztság — s nemcsak a földmunkások, de a kisparasztok jórésze is — heves érdeklõdéssel fordult a szocializmus felé és a sok idõ óta lefojtott kollektív ösztön, amelyet egyfelõl külsõ társadalmi erõk, másfelõl a polgárosodás lélektani erõi visszaszorítottak bennük, most kirobbanásszerûen, a szolidaritás felemelõ példáiban jelentkeztek egyszerre. Az volt a baj, hogy nem kedvezett a világpolitikai konstelláció s aztán az is, hogy egyfelõl az ipari munkásság bágyadt és erõtlen volt, másfelõl az ország többi vidékének a parasztsága még nem ébredt fel. Így ez a fellobbanás megint a szokásos lethargiába hamvadt.

De a mi szempontunkból itt most az a lényeg, hogy ez a mozgalom már nem csupán kispolgári reakció volt, nem csupán tiltakozás a bankkapitalizmus ellen és nem egyszerű földosztásvágy, bár a politikai és sajtópropagandában ez is szerepelt, hanem homályos, de általános felszabadulás vágya.

De viszont bizonyos, hogy ezek a homályos, tisztázatlan vágyak ténylegesen kollektív tendenciák nem voltak tudatosak. A megmozduló parasztság csak azt tudta, hogy így ahogy eddig volt sehogyan sem jó, új világ kell ide. Hogy ez az új világ csak kollektív lehet s a bennük

levő kollektív hajlamokra kell épülnie, az még homályban maradt. Nem volt idő és lehetőség a mozgalom ideológiájának a megformálására. Nemcsak a kisparasztok nem tudták, hogy a közvetlen anyagi érdeken túl mi az, ami összehozza és közös cselekvésre kényszeríti őket, de még a földmunkások sem. Az ipari munkásság pártjaival nem forrhatott össze, mert soha **sem** jutott el a tényleges együttműködésig. Azonkívül az ipari munkássággal szemben meg van még az a sajátos idegenség is, amely az életmód és a szemlélet különbözőségéből ered. Az ipari munkásság jórészenek kispolgáris szemlélete, félig-meddig jelszópolitikája nem tudta meghódítani az éppen elnyomottságából eredően messzianisztikus hajlamú földmunkásságot, nem is beszélve a ridegen falusi szemléletű kisparasztokról. Mert-amíg a városi munkások jórészenek csak politikai elv a szocialistaság, s amellet élük a maguk kispolgári, vagy nekévésbé idegen aszfaltéletüket, addig a földmunkásnak, éppen mert nincs állandó politikai szervezete, minden mást kizáró, egyetlen életforma, hit. Az a kevés földmunkás, aki valóban eljutott a szocializmusig éppen ezért határozottabban veti el a polgári élet- és gondolkozásformát, mint az ipari munkások, akik politikailag osztályharcosok, de az élet egyéb területein kispolgárok. Persze, a földmunkásnak könnyebb is: alacsony kereseténél, falusi életénél fogva nem kell nagy erőt kifejtenie a polgári élet csábításaival szemben.

Természetesen ez csak egyes egyénekre, illetve falvanként egészen kis csoportokra vonatkozik. S még ennek az állománya is folyton változik. Itt-ott a kispolgári életvágy, szabad paraszti vállalkozás, állami munka vagy szolgálat el-elragadja a hosszú időközön át állhatatosan, de reménytelenül kitartó hiveket. Jön helyettük más, a kis tűz nem hamvad el. S ez a fontos. Mert ezek a kis tudatos csoportok mindjárt megnőnek, mihelyt elkövetkezik a történelmi óra. Maga a nagytömeg szinte mechanikusan mozog szemléletében is a folyton változó gazdasági helyzettel. Ugyanazok a földmunkás-vezérek, amelyek 1918-20-ban a 10 hold földért rajongtak, 1930-32-ben és azóta nem adtak komoly visszhangot a földreform-propagandára. Többre vágnak, mert szemük előtt a példa a koldussá lett kisparasztságban, hogy nem elég a föld birtoklása, társadalmi hatalom is kell hozzá. Ezt ösztönösen érzik s ezért csak olyan propagandának van rájuk igazi hatása, amely ezt az ösztönös érzést kifejezi. Ezt tapasztalhattuk abban is, hogy lám, a nemzeti szocialista pártok már csak megpróbálták teljesen szabad agitációs lehetőségeikkel, hogy felrázzák a földosztással és az antiszemizmussal a szegényparasztságot — és nem sikerült. Pedig a Böszörményi-féle mozgalom egyenesen heves jelszavakkal jött s kaszáskeresztesnek nevezte magát. Szimbolumul egyenesen forradalmi multu kaszákat tűzött. És még se értek el sikert, legfeljebb a városi és falusi ringy-rongy (lumpen) parasztság (határozottan megkülönböztethető réteg, bárha nem is igazi rongyosokból áll) csatlakozott hozzá. És ez nagyon biztató jel. Mert még ha jobb vezetőgarniturával rendelkeztek volna, akkor sem értek volna el sikert. Bizonyosság erre, hogy a határozottan jobb kiállítású nemzeti radikális és független kispolgárpárt sem hódítja meg a parasztokat. Nemcsak a tudatos szocialisták, a parasztság legértékesebb emberei maradnak távol, hanem az igazi komoly, de politikailag látszólag semleges parasztok százazrei is. Ami azt bizonyítja, hogy ha még **nem** is tudatosan szocialisták, de a kispolgári demagógia már nem fog rajtuk. Gyanakvással vagy közömbösen szemlélik az erőlködéseiket. A nagy tömeg hallgat s ha **itt-ott** polgári ellenzéki pártokat támogat, azt jórészt daczból és heccből teszi. Ezért nem tudnak a kispolgári parasztpártok gyökeret verni ál-

landó szervezeteket kiépíteni. Nincsenek hiveik csak választóik. Azok is csak egy-egy választás idejére.

A politika területén tehát sem az egész parasztság, de különösen a földmunkásság, már nem jó anyag a polgári politika számára. (Ez egy titkos és szabad választáson mindjárt ki is derülne.) Sokkal nehezebb a helyzet a mindennapi-élet egyéb területein. Hiába élnek és dolgoznak a földmunkások tényleges közösségekben, nem fejlődhetik ki bennük igazi kollektív szellem. De főleg nem tudatosul. Kényszernek érzik a társas munkát s lehetőleg menekülnek belőle. Az a közmondás, hogy: „Közös lónak túros a háta” nagyon régi eredetű s szinte beivódott az emberek vérébe. Csak a már említett tudatos kisebbségek vállalják a közös munkát jó kedvvel s ha van kifogásuk, nem a forma, hanem a munkafeltételek, a bér, a vállalkozók, illetve munkaadók csalásai és szekurárai ellen van. Így nagyrítván egészen ideális kis munkaközösségek akkainak, főleg kubikusok vagy részes mezei munkások között, ahol a vezető igazságossága és a csoport kollektív fegyelme nagyszerűen kiegészítik egymást. Ez azonban egészen ritka dolog. A nagy többségnek kín és szenvedés a közös munka.

Persze megvan ennek az oka. Először az, hogy az osztálytársadalomban teljesen gondozás nélkül nő fel a szegényparaszt s kisgyermek korától kezdve nemcsak a hiányos táplálkozás akadályozza a testi fejlődésben, hanem a korai és tulerős munka is, aminek aztán az a következménye, hogy majdnem minden ember más erejű és más munkabírású, sőt más ügyességű és más szorgalmú is, tehát az akkordmunkában dülő belső egyéni versenyt sokan nem bírják. Ez a belső egyéni verseny pedig nem annyira a csoport tagjainak individuálista lelkiségéből folyik, mint inkább az akkordcsoportok között a munkaadók és az alacsony munkabér által teremtett hajszából. Másodszer az, hogy az osztálytársadalommal szükségkép' velejáró szolgáltszellem, stréberség, alacsony antikollektív gazságok, egyes erősebb munkások kirívó munkásgőgje, másoknak a naplopása megmérgezi a levegőt és sok a civódás, amit éppen a legjobbak nem bírnak. Harmadszer pedig a tőkésrendi szellem korrumpálja a csoportot. A vezetők csak azok lehetnek, akik jóba vannak a munkaadókkal, tehát többnyire nem a csoport tagjai által választott legértelmesebb és legügyesebb munkások, hanem aljas csirkefogók, akik nem dolgoznak, nagyobb részt kapnak, megcsalják a többieket. Ugy is, hogy maguknak nagyobb részt vesznek, de ugyis, hogy összejátsszanak a munkaadóval s becsapják a többieket a munkafeltételekkel, a mennyiséggel és a minőséggel is, ráadásul pedig ezért külön sápot húznak a munkaadótól. Ez az utóbbi időben, amióta ritka a munkaalkalom és éles a verseny, olyan általános jelenség, hogy most már a munkások még ott sem hisznek, ahol nincs okuk rá.

De mindemellett tény az, hogy még ezt a meghamisított kollektív munkát is szívesebben vállalják, mint a hajcsárkodással összekötött napszámos munkát. És tény az, hogy bár a munkaadók ezt lelkiismeretlenül kihasználják és a teljesítménynek az önkéntes kollektív munka révén való nagyarányú fokozásával egyarányban szállítják lefele az akkordbéreket, mégis, azonos kereset mellett is, szívesebben dolgoznak akkordba — legalábbis a tulnyomó többség, — csak hogy ne álljon a hátuk mögött a hajcsár. Ez azt bizonyítja, hogy bár mindnyájan vágyakoznak a szabad paraszti élet után, de ha látják, hogy ez nem lehetséges, van ítélőképességük, emberi öntudatuk, kollektív ösztönük hogy ezt a szabadságot legalább úgy-ahogy a közösen, de szabadon vállalt munkában valósítsák meg. Külön kérdés, hogy ez a mai társadalomban hogyan ha-

misitődik meg.

Mellékesen a magyar földmunkásságnak ez a kollektív munkamódszere és munkahajlama is egyik oka annak, hogy a magyar mezőgazdaság mechanizálása olyan lassan halad. A kollektíve dolgozó földmunkások példátlan teljesítményfokozása mellett nincs értelme a drága gépeknek, mert nem fizetődik ki. A szociális és humanista szempontok sehol a világon nem állták még utját a termelés mechanizálásának és itt sem állnák, de a kollektíve dolgozó alföldi vagy általában magyar munkással szemben a gépek versenyképtelenek. (Persze, egyéb okok mellett.)

De más területen, a szövetkezetek, bérlőtársaságok, stb. terén az üzleti-polgári erkölcs ugyanígy kompromittálja a kollektív gondolatot. A magyar szövetkezetek *nem* kollektívák, hanem kapitalisztikus jellegű kis részvénytársaságok: csak a vezető klikkeknek van belőle hasznuk. Szolgaszellem, stréberség, korrupció éppugy megmérgezi bennük a levegőt, mint a munka-közösségekben. Csak az a különbség, hogy azt nem hagyhatják ott a tagok, míg a szövetkezeteket otthagyják és csináljanak a vezető klikkek, amit akarnak.

Mindebből világos, hogy a kollektív munkamódszer és egészséges szövetkezeti élet csak kollektív társadalomban, kollektív lelkiségű emberek közt lehetséges. Ennek a tudatosítása azonban még hiányzik a magyar földmunkásságnál.

*

Most egyelőre csend van. Depresszió van. Egy bizonyos: kispolgári földosztásvágyak alig vannak, az erre irányuló propaganda nem csinál komoly visszhangot. Jellemző, hogy a pár éves reformhadjárat csak a sajtóban marad, a parasztság figyelembe se veszi. Annyira tehetetlenek, gazdaságilag és politikailag erőtlenekek a földmunkások, hogy a földnél most közelebbi gondjaik vannak: a mai és holnap kenyer megszerzése és az ehhez vezető pár napi munka. Éppen ezért, ha valamilyen ideológia terjedéséről lehet beszélni, hát csak a koldusideológiáéről lehet. Az öntudatos magyar földmunkás a fasizmusban éppugy, mint annakidején a hűbériségben, kénytelen, az *életosztón kényszeríti* erre — szolgálárcot felvenni, saját felfogása helyett az uralkodó rétegek ideológiáját helyeselni, hogy élhessen, hogy munkát és kenyeret kaphasson.

A nagy többség még hallgatva ellenáll, dacoló hajlamait itt-ott polgári ellenzéki pártok ideiglenes támogatásában mutatja, de ez a tendencia tagadhatatlanul erősödik. Egy egészen jelentékeny kisebbség — a már említett ringy-rongy parasztság — egész határozottan levált. Ezek már nem rendelkeznek semmiféle öntudattal, sem emberi, sem osztályöntudattal, olyanok, mint a koldusok, mindig annak helyeselnek, akivel éppen beszélnek, illetve akitől valamit várnak. Politikailag pedig ugyanolyanok, mint az ipari munkásság és a középosztály hasonló rétegei: ezek vagy azok, ahogyan éppen a politikai szél fúj, vagy amiből keresni lehet. Ma persze a fasizmus szekerét tolják, de ez a tömeg éppen ösztönélete dialektikájánál fogva jelentékeny feszítő-feszülő erőt jelent egy adott megfelelő pillanatban. Ha — és ez a fő — a felszínen maradó tudatosan kollektív rétegek irányítása alá, harci sodrába kerül. Éppen ezért itt a feladat: a kollektív tények, tendenciák tudatosítása, világnézet, életformává alakítása.